

O PLĂCUȚĂ DE LA ORLEA (DACIA INFERIOR) CU REPREZENTAREA CAVALERULUI TRAC

DE

CONSTANTIN C. PETOLESCU și ION SCUTURICI

Așezarea romană de la Orlea¹ este cunoscută în literatura arheologică între altele prin descoperirea mai multor monumente deosebit de interesante pentru studierea vieții religioase a provinciei Dacia: un altar dedicat lui Iupiter Optimus Maximus², o statueta fragmentară a zeiței Diana³, figurine de bronz reprezentând pe Mars⁴, Venus⁵ și un Lar⁶, două busturi în altorelief descoperite într-un mormint (probabil aplice) reprezentând pe Iupiter și Apollo⁷, o mască de satir din lut ars⁸, două tăblițe de plumb (una în formă de ediculă, alta de medalion) reprezentând pe cavalerii danubieni⁹, în sfârșit o gemă gnostică¹⁰.

La acestea se adaugă acum o plăcuță de marmură reprezentând pe cavalerul trac, descoperită întâmplător în 1976 în grindul Răcaru Mic¹¹. Dimensiuni: 15,2 × 14,3 × 1,9 cm. Colțurile de sus și jos din dreapta icoanei sînt rupte, afectînd ușor capul călărețului și pe cel al calului; de asemenea, se observă cîteva scrijelituri (una, mai mare, pe pieptul divinității) cauzate de fierul plugului. Se păstrează în Muzeul sătesc din Orlea; inv. 7 398 (fig. 1).

Eroul cavaler este reprezentat în galop spre dreapta. Detaliile feței sînt șterse; totuși, se mai poate observa pe tîmpla dreaptă părul bogat ce-i încadra fruntea. Execuția sumară a detaliilor nu lasă să se observe îmbrăcămintea călărețului; se pare că el poartă o tunică pînă la șolduri, iar mantia îi flutură în vînt. În mîna dreaptă, ridicată, ține lancea; privirea îi este îndreptată spre înaint.

În partea inferioară a tăbliței sînt reprezentați față în față, înfruntîndu-se: clinele (în stînga) și mistrețul (în dreapta; se mai păstrează partea anterioară a fiarei).

După clasificarea propusă de G. I. Kazarow, se cunosc trei tipuri de reprezentări ale cavalerului trac: A) cavalerul la pas sau în repaus, singur sau însoțit de figuri accesorii; B) cavalerul la vînațoare, pe un cal în galop (în acest tip se încadrează și piesa de la Orlea); C) cavalerul întorcîndu-se de la vînațoare¹². După E. Will, în această varietate de reprezentări se disting

¹ Despre așezarea romană de la Orlea: D. Tudor, *Oltenia romană*⁴, București, 1978 (cu toată bibliografia).

² D. Tudor, BCMI, 1933, p. 77; idem, AO, 1936, p. 111, nr. 6 și p. 375, nr. 1; idem, *Oltenia romană*, București, 1942, SE 203; idem, *Oltenia romană*², București, 1958, SE 318; idem, *Oltenia romană*³, București, 1968, SE 470; AnnEp, 1959, 335; IDR, II, 308.

³ Gabriella Bordenache, *Sculture grece e romane del Museo Nazionale di Antichità di Bucarest*, I, București, 1969, p. 42, nr. 65.

⁴ D. Tudor, *Oltenia romană*³, p. 395, fig. 105/1; idem, *Oltenia romană*⁴, p. 381, fig. 104/1.

⁵ C. C. Petolescu — N. Scuturici, Apulum, 13, 1975, p. 682, nr. 6, fig. 4/1—2.

⁶ D. Tudor, Dacia, 7—8, 1937—1940, p. 356, nr. 9, fig. 6; idem, *Sucidava. Une cité daco-romaine et byzantine en Dacie*, Bruxelles, 1965, pl. XI/2; idem, *Oltenia romană*⁴, p. 379, fig. 104/2.

⁷ D. Tudor, BCMI, 26, 1933, 76, p. 77, nr. 1; idem, *Sucidava*, Bruxelles, 1965, pl. XVII/1—2.

⁸ Idem, *Oltenia romană*², fig. 76; idem, *Sucidava*, Bruxelles, 1965 pl. XVIII; idem, *Oltenia romană*³, p. 108, 110, fig. 113; idem, *Sucidava*, Craiova, 1974, fig. 57; idem, *Oltenia romană*⁴, p. 106, 363 și fig. 114/1.

⁹ Idem, ED, 7, 1937, p. 306, nr. 26—27; idem, *Corpus monumentorum religionis Equitum Danubiorum*, I, 1969, Leiden, nr. 43—44.

¹⁰ Idem, SCN, 3, 1960, p. 378, nr. 7, fig. 2; IDR, II, 317.

¹¹ Menționată de C. C. Petolescu, SCIVA, 31, 1980, 4, p. 638.

¹² G. I. Kazarow, *Die Denkmäler des thrakischen Reitergottes in Bulgarien*, Budapesta, 1938, p. 5 și urm.

două tipuri : cel de zeu pașnic și cel de zeu luptător (tipurile B și C din clasificarea propusă de Kazarow)¹³. Compoziția este extrem de simplă și găsește unele analogii apropiate în reprezentările acestei divinități de la sud de Dunăre¹⁴.

Se cuvine a spune câteva cuvinte și asupra modalității în care a fost realizată imaginea. Cadrul marginal nu este delimitat clar ; uneori a fost sugerat prin delimitarea unor detalii ale sculpturii (coada calului, capătul faldurilor mantiei) ; alteori, unele elemente ale sculpturii

Fig. 1. Plăcuță de marmură de la Orlea (Dacia Inferior) cu reprezentarea cavalerului trac.

pătrund în cadru (capătul de sus al lăncii, picioarele posterioare ale calului și clinelui). În general, imaginea este redată prin săparea spațiului în jurul figurilor ; astfel, se creează impresia perspectivei în redarea călărețului și clinelui.

Problemele legate de răspîndirea cultului acestei divinități la nord de Dunăre au fost tratate cu un deceniu și jumătate în urmă într-un studiu consacrat tracilor în Dacia romană ; cu acest prilej, se catalogau ca sigure 30 de monumente ale Eroului cavaler¹⁵. Într-un *corpus* mai nou al reprezentărilor acestei divinități din țara noastră, sînt prezentate 33 de monumente¹⁶ ; în realitate, cum am arătat într-o discuție recentă pe marginea aceste lucrări¹⁷, numărul acestor piese se ridică în Dacia la 41.

¹³ E. Will, *Le relief cultuel gréco-romain. Contribution à l'histoire de l'art de l'Empire romain*, Paris, 1955, p. 70.

¹⁴ Cf. G.I. Kazarow, *op. cit.*, pl. V/24, XXX/178, XXXI/181—182, 184, XXXII/191, XXXIX/228, 231, XLV/268, XLIX/290, LII/308, LIX/347, 350, LXXIX/472, LXXXI/483 etc.

¹⁵ I. I. Russu, *ActaMN*, 4, 1967, p. 94—101 ; vezi încă idem, *ActaMN*, 5, 1968, p. 470, *addenda*.

¹⁶ N. Hamparțumian, *Corpus cultus Equitis Thracii*, IV : *Moesia Inferior (Romania Section) and Dacia*, Leiden, 1978 (col. *Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire romain*, publicată de M. J. Vermaeren), nr. 137—174 ; dintre acestea, cinci piese, publicate de N. Hamparțumian la capitolul cu monumentele din Dacia (nr. 170—174), sînt de proveniență necunoscută ; dar două din ele — cele aflate acum în Muzeul din Alba Iulia — pot proveni chiar din Dacia. Față de repertoriul întocmit de I. I. Russu, N. Hamparțumian vine cu unele monumente în plus (nr. 148, 149, 151, 155, 159, 160, 168, 169), omite însă, probabil considerîndu-le nesigure, alte câteva monumente (nr. 9—10, 25 a, eventual și unul din numerele 13—14 din catalogul lui I. I. Russu).

¹⁷ SCIVA, 31, 1980, 4, p. 637—640.

UNE REPRÉSENTATION DU CAVALIER THRACE MISE
AU JOUR À ORLEA (DACIA INFERIOR)

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent une nouvelle plaque en marbre représentant le dieu cavalier thrace, mise au jour à Orlea (dans le territoire de Sucidava). On voit le dieu en position d'attaque, avec la lance dans sa droite ; dans la zone inférieure, on distingue le chien et le sanglier qui s'affrontent.

Le monument appartient à la groupe B de la classification proposée par G. Kazarow.

Pour le culte du Cavalier thrace en Dacie, voir Nubar Hampartumian, *Corpus cultus Equitis Thracii*, IV : *Moesia Inferior (Romanian Section) and Dacia*, Leiden, 1978 (cf. C.C. Petolescu, SCIVA, 31, 1980, 4, p. 637—640).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Plaque en marbre mise au jour à Orlea (*Dacia Inferior*) représentant le Cavalier thrace.